

יד
מהרי"ץ

שערי יצחק

השיעור השבועי

מפי מרן הגאון
הרב יצחק רצאבי שליט"א
פוסק עדת תימן

דרשת חול המועד פסח
ט"ז ניסן ה'תשפ"א ב'של"ב
בבית המדרש "פעולת צדיק"
בני ברק

לק"י

נושאי השיעור:

ביאור שלושת התשובות המובאות ברדב"ז לגבי השאלה מדוע החמירה התורה באיסור חמץ בפסח יותר מכל שאר האיסורים שבתורה, וארבע תשובות נוספות לשאלה זו.

סיפור על נכדת החפץ חיים שירדה מן הדרך, והשפעת דבריו אליה בפגישתה עמו. האור שלנו, והחושך שלהם.

בעניין מנהג אבותינו נע"ג לנדנד העיסה כדי שלא תחמיץ, התייחסות למובא בקונטרס אמרי חן בעניין זה, והוכחות לכך כי מנהג זה היה בעבר גם בקהילות אחרות אלא שנשתנה.

בת היתה לו להמן, ושמה רצתני.

בשבח הקובץ התורני דברי חפץ – לחידושי תורה, להלכה ולמסורת (גיליון ט"ז, ניסן התשפ"א בשל"ב), שיצא לאור בס"ד בימים אלו.

בשבח הקונטרס מקרא קודש – דיני ומנהגי ספירת העומר, מאת הרה"ג משה רצאבי שליט"א.

בשבח הוצאת דפי תלמוד בבלי ריש פרק האיש מקדש – מוגה ומנוקד עפ"י מסורת תימן, עם הגהות וביאורים מאת הרב נסים רצאבי הי"ו.

כל הזכויות שמורות

יוצ"ל ע"י מוסדות יד מהרי"ץ בני ברק

טלפקס: 03-5358404. נייד: 050-4140741

דוא"ל: yad@maharitz.co.il

להאזנה לשיעור דרך הטלפון:

קול יהודי תימן – 072-33-23-642 שלוחה 6

מספר השיעור בקו "קול יהודי תימן" – 588

לשמיעת השיעור במערכת קול הלשון – 03-6171031

מוסדות יד מהרי"ץ מברכים את ידידינו היקרים
ה"מנויים לחיים" – המקבלים מדי חודש את חוברות
"שערי יצחק" לביתם, ביחד עם כל אחינו בית ישראל,
בברכת "תוסיפו שנים רבות, שמחים במועדים טובים".

דרשת חול המועד פסח ה'תשפ"א ב'של"ב
ביאור שלושת התשובות המובאות ברדב"ז לגבי
השאלה מדוע החמירה התורה באיסור חמץ בפסח
יותר מכל שאר האיסורים שבתורה, וארבע תשובות
נוספות לשאלה זו.

בשם רחמן.

תחילה נברך את כל הקהל הקדוש, תוסיפו
שנים רבות, שמחים במועדים טובים.
[הציבור עונים: בחיך ובמיך הטובים].

ישנה שאלה יסודית מאד בענייני פסח, אותה
העלה הרדב"ז בתשובותיו [שו"ת הרדב"ז חלק ג'
סימן תקמ"ו] בזה"ל, שאלת ממני, אודיעך
דעתי, מה נשתנה חמץ בפסח מכל איסורין
שבתורה, שהחמירה עליו תורה להצריכו
בדיקה, וישרוף וכלה וגם ביטול, והוסיפו חכמים
להצריכו בדיקה בחורין ובסדקין ולחפש אחריו,
ולשרש אותו מכל גבוליו, ועובר עליו בכל
יראה ובל ימצא, ואסרוהו בכל שהוא, ואינו
מתבטל כלל. וחומרות כאלו לא נמצאו בכל
האיסורין שבתורה.

אדם אחד שאל את הרדב"ז, שיסביר לו מדוע
איסור חמץ שונה מכל האיסורים שבתורה?
למה יש בו כל כך חומרות עצומות אשר כמותן
ודוגמתן לא מצינו בשום איסורי תורה?

הוא מוסיף ומפרט את כל החומרות כדלעיל,
ואומר כך, דאי משום דאית ביה כרת, הרי חלב
ודם. כלומר, אם תרצה לתרץ שהעניין הוא
חמור משום שהאוכל כזית חמץ חייב כרת, הרי
גם על חלב ודם חייבים כרת, ושם לא מצאנו
הלכות כעין אלו, שצריך לבדוק ולשרוף,
לכלות ולשרש. כמרכן אין בו איסור כל יראה
ובל ימצא. אין איסור להחזיקו בבית. ואי משום
דאסור בהנאה, הרי כלאי הכרם, ושור הנסקל,
וכמה איסורי הנאה, שלא החמירה תורה בהם
כ"כ?

ואי משום דלא בדילי מיניה כולי שתא, הרי יין
לנוזר דלא בדיל מיניה, והחדש, דלא בדילי מן
התבואה כולה שתא, ולא חמירא כולי האי.
עד כאן היא שאלת השואל.

משיב הרדב"ז בזה"ל,

תשובה. שני דברים נאמרו – בספרי הראשונים
– בתשובת דבר זה. אחת, שלא נמצאו בכל
האיסורין שבתורה שיצטרפו בו כל ג' תנאים
הללו, שהוא איסורי הנאה, והוא בכרת, ולא
בדילי אינשי מיניה כולה שתא, אלא חמץ
בלבד. וכיון שיש בו החומרות הללו, החמירה
עליו תורה חומרות אחרות, ובאו חכמים
והוסיפו חומרות על חומרות כמו שעשתה
התורה. מכיון שבחמץ נצטרפו שלושה דברים
ביחד, גם איסור הנאה, גם חיוב כרת, וגם דלא
בדילי אינשי מיניה, לכן הוסיפו עליו חומרות.
אמנם לא שייך לומר בתנאי השלישי דלא
בדילי וכו', שזוהי גזירת הכתוב, כי הרי כך היא
המציאות. אך הכוונה דמה שאסרה תורה דבר
המותר כל השנה וממילא לא בדילי וכו', גזירת
הכתוב היא.

ותו, דחמץ בפסח הוא כדבר שיש לו מתירין
שהרי איסורו תלוי בזמן, ואחר ימי הפסח יהיה
החמץ מותר. ואף על פי שזה החמץ שהוא
מבער, אי אפשר שיהיה לו היתר אלא א"כ
יעבור בכל יראה ובל ימצא, סוף סוף הא איכא
חמץ שיהיה מותר לו, דהיינו אותו שלא עבר
עליו.

אלו התשובות שהשיבו הקדמונים, אבל
הרדב"ז אינו מקבל את התשובות הללו.

וזה לשונו שם, וקשיא לי עליה דהאיי טעמא,
נהי דסגי האי טעמא לענין דאפילו באלף לא
בטל כדבר שיש מתירין דאמרינן דאפילו
באלף לא בטיל, אבל לחפש אחריו ולשרפו
ולשרשו ולהוציא מרשותו, לא ידענו למה.
דהיינו, הגם שהחמץ הוא כדבר שיש לו מתירין
שאינו מתבטל אפילו באלף, בכל זאת תמוה
וכי זאת סיבה כדי לחפש אחריו ולהוציא
מרשותו, וגם לבדוק אחריו בחורים ובסדקים.
הרי בדברים אחרים שיש להם מתירים אין את
ההלכות האלו. גם על הטעם הראשון, יש לי
קצת גמגום וכו'.

הרדב"ז מסיים את דבריו ואומר כך, הלכך
עדיין צריך טעם. דהיינו, קשים לי הטעמים
הללו שכתבו הראשונים, והם אינם מתיישבים

שערי יצחק – השיעור השבועי

יחד, איסורי הנאה, כרת, ולא בדילי אינשי מיניה. וכי זו סיבה מספקת להבין מדוע התורה כל כך מחמירה, שזהו בגלל שנצטרפו כאן ביחד כל ג' האיסורים, איסור הנאה, כרת, ולא בדילי אינשי. אבל הרי הא גופא קשיא. למה התורה כל כך מחמירה בהם?

הרי כעת אנחנו רוצים להבין מה נשתנה איסור חמץ מכל איסורים שבתורה, ועונים לנו שמחמירים כל כך מפני שהחמץ הוא איסור הנאה, והאוכלו חייב כרת, וגם לא בדילי אינשי מיניה. אבל זה גופא טעון הסבר, מדוע התורה מחמירה כל כך בחמץ שיהא אסור בהנאה ושהאוכלו חייב כרת? איך אפשר לענות על שאלה, בשאלה אחרת?

אולי אפשר לומר, כי על החומרות הללו איננו שואלים שאלות, כי הן מגזירת הכתוב. כלומר, שאלתנו כעת אינה על יסודות האיסור שהאוכלו בכרת, וגם לא בדילי אינשי מיניה, אלא על הבדיקה והביטול והחורים והסדקים, וגם על מה שעובר בבל יראה. השאלה אינה על כך, אלא רק על התוצאות שלהם. ובמלים אחרות יש לומר כי שמא זה מה שהוקשה לשואל, לא מדוע התורה אוסרת את החמץ בהנאה ומדוע האוכלו בכרת.

לגופו של ענין, תירוץ זה יכול להתקבל, אבל ראיתי שהרדב"ז בעצמו בספר טעמי המצוות [מצודת דוד מצוה ק"ז] שואל את השאלה גם על העיקרים הללו וכמו שאנחנו מבינים, זאת אומרת דהא גופא קשיא, בעיקר הדבר, מדוע התורה אוסרת את החמץ בהנאה, ולמה מי שאוכל חמץ בפסח חייב כרת. עצם החומרות שישנן בפסח הן בעצמן נתונות בקושיא.

וזה לשונו שם, אין בכל האיסורים שבתורה החומרות האמורות בחמץ בפסח. תדא, אסור באכילה. ותו, שהאוכלו כרת. עוד דבר, אסור בהנאה. ותו, שאיסורו במשהו. ותו, שצריך לחפש אחריו שלא יעבור בבל יראה ובל ימצא.

עתה הוא מוסיף שם דברים נוספים בזה"ל, הקדים זמן איסור אכילתו לפני זמן איסורו. עוד

על דעתו. ועל כן אני סומך על מה שאמרו רז"ל במדרשות – הוא הזוהר הקדוש – כי חמץ בפסח רמז ליצה"ר, והוא שאור שבעיסה, ולכן כלה גרש יגרש אותו האדם מעליו, ויחפש עליו בכל מחבואות מחשבותיו, ואפילו כל שהוא לא בטיל.

והרי זה אמת ונכון. והנלע"ד כתבתי.

הנה לנו שלוש תשובות לשאלה הזו. שנים מהם, מה שכתבו הראשונים. האחד, שנצטרפו בחמץ שלוש הדברים גם יחד, ושנית, שהחמץ הוא כדבר שיש לו מתירים.

ואעפ"י שהרדב"ז מקשה עליהם ואינו מסכים עמהם, מכל מקום שערי תירוץ לא ננעלו. ואכמ"ל, ובפרט שכבר כתבתי על כך בס"ד בנפלאות פרשת בא.

ותירוץ שלישי שאומר הרדב"ז, בגלל מה שכתוב בזוהר הקדוש שהחמץ הוא רומז ליצר הרע, ואחריו צריך לחפש ולשרש בתכלית הריחוק, לבדוק ולפשפש אחריו ולכלותו מן העולם, בבחינת האמור [שמות י"א א'], פְּלֵה, גְרֵשׁ, יְגַרֵשׁ אֶתְכֶם מִזֶּה.

התשובה הזו ברדב"ז היא בסימן תקמ"ו, והחיד"א [מחבר סימן תל"א ס"ק ד'] שמביאו, משנה ואומר כי היא בסימן מתו"ק. הדברים אינם רק בגדר סימן לזיכרון, אלא מכיון שהרעיון כל כך מצא חן בעיניו, עד שאמר כי מן השמים יצא שסימן זה נכתב בסימן מתו"ק. כצפיחית בדבש. התשובה היא יסודית למאד בעניין ההסתכלות על כל ענין חמץ בפסח. שורש ונשמת הענין בחמץ, אף שהן הלכות מעשיות, אבל הפנימיות והשורש שלהן הוא שהחמץ רומז ליצר הרע.

החיד"א בספר שמחת הרגל כתב כי עפ"י שיטת הרדב"ז, אף שבכל המצוות כולן יש פשט ורמז, בענייננו יש רק רמז ואין שום הסבר אחר.

האמת היא שקצת הוקשה לי להבין את התשובה הראשונה שמביא הרדב"ז, והיא שלא נמצאו בכל איסורי התורה שלוש התנאים גם

דרשת חול המועד פסח ה'תשפ"א ב'של"ב
לא נאסר החמץ, וכבר אסור לאכול. כידוע, שעיקר דין איסור חמץ הוא מן הלילה. ותו, שהוא איסור הבא מכלל היתר. להבדיל מנבילה וטריפה למשל שאיסורן הוא איסור עצמי, אלא הוא מותר בכל השנה.

עד כאן נמצאנו למדים שלוש תשובות לשאלה זו. ורצוני להוסיף בס"ד עוד ארבע תשובות על השאלה הזו, שנזכה להבין היטב מדוע מחמירים כל כך בחמץ בפסח.

הרדב"ז מביא את היסוד שהחמץ בפסח רומז ליצר הרע עפ"י דרכו, ולעומתו, מהר"ם גבאי בעל תולעת יעקב כתב דבר הדומה לזה, אבל לא ממש כמו הרדב"ז, והביאו השל"ה [עמ"ס פסחים דף ק"מ].

וזה לשונו, כשגלו ישראל למצרים, נפלו תחת הערלה ההיא קליפת האגוז קשה ומרה, הוא החמץ. אלו דברים גבוהים, "מלין לצד עילאה ימלל". לא נקרא זאת כעת, כי אלו דברים שאינם שווים לכל נפש. נקרא רק מעט מלים, בכדי להבין את הכיוון. לפיכך נזכרה יציאת מצרים חמשים פעמים בתורה, להודיע בכח מ'י יצאו. והוצרכו לדם מילה לצאת מתחת הערלה, שהיו משועבדים תחתיה, ולהוציא החמץ מרשותם, שכבר יצאו מכף מעוול וחומץ, ולאכול מצה להידבק באמונה העליונה. שאילו לא הופיעה מצה שמורה, שאין שום חמץ מתערב שם, לא היו נגאלים וכו'.

והנה, האוכל חמץ בפסח, קוצץ נטיעות הגן הקדוש, שגורם הסתלקות האור הבהיר, סוד מצה שמורה, ולעורר החמץ הידוע שאור שבעיסה. וזו היא כוונת חכמינו ז"ל [זהר ח"ב דף קפ"ב ע"א] באמרם 'אלהי מסכה לא תעשה לך', וכתוב בתריה 'את חג המצות תשמר' [שמות ל"ד, י"ז - י"ח], מלמד שכל מי שאינו שומר את המצות ואוכל חמץ, כאילו עובד עבודה זרה. לכאורה תמוה, מה הקשר? מדוע מי שאוכל חמץ הרי הוא כעובד עבודה זרה? אלא, רואים שהחמץ רומז לענין חמור מאד, ממש כעבודה זרה.

צריכים להוסיף הערה בסוגריים, גם לפי הפשטות אולי אפשר להבין קצת מדוע מי שאוכל חמץ הרי הוא כעובד עבודה זרה, אבל זה לא מקור העניין. המאמין ביציאת מצרים אינו אוכל חמץ. ומי שאוכל חמץ, זהו סימן שהוא כופר, וגם יכול לעבוד עבודה זרה. לכן מי שאוכל חמץ נחשב כעובד עבודה זרה. אין לו את האמונה.

שאלה מהקהל: אם כן, בכל המצוות אפשר לומר זאת. מי שעובר עבירה הרי הוא כופר ברבוננו של עולם?

תשובת מרן שליט"א: בהמשך נסביר עוד יותר טוב, שענין יציאת מצרים הוא יסוד האמונה. הקב"ה בעשרת הדיברות פתח, אָנֹכִי יְיָ אֱלֹהֶיךָ, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם, מִבֵּית עֲבָדִים. אנחנו ראינו במו עינינו את יציאת מצרים. בחוש. לכן ענין הזכרת יציאת מצרים נחשב ליסוד האמונה. הר"א אבן עזרא כתב שם, כי רבי יהודה הלוי מנחתו כבוד שאל אותו, מדוע לא אמר 'אנכי ה' אלהיך אשר עשיתי שמים וארץ, אי נמי 'אנכי וגו' אשר בראתיך'.

וביאור השאלה היא, שבמלים אלו שהקב"ה מתגלה לעם ישראל ואומר אני הוא זה אלהיך, שהוצאתי אותך מארץ מצרים, לכאורה יותר גדול וחשוב מיציאת מצרים לומר שהקב"ה ברא את העולם. בריאת העולם נחשבת פלא הרבה הרבה יותר מיציאת מצרים. אפשר לומר גם 'אנכי ה' וגו' אשר בראתי אתכם, את בני האדם'. זה גם דבר עצום וגדול עוד יותר מיציאת מצרים.

אבל התשובה לכך היא, שהקב"ה אמר כאן בדוקא את ענין יציאת מצרים, כי אז עם ישראל ראו בחוש ובמו עיניהם את יציאת מצרים. הקב"ה רצה לחזק את האמונה בקרב דור זה העומד למרגלות הר סיני, לכן אמר, ובכן, הנכם ראיתם בעיניכם שהוצאתי אתכם מארץ מצרים. זהו נס עצום, כי לא היה אף אחד בעולם שיכל להוציא את עם ישראל מארץ מצרים. בהמשך בעז"ה נרחיב על הנושא.

שערי יצחק – השיעור השבועי

מה"ר יעקב ממרויש שאל [בסימן ע"א], האם ההלכה היא כפי דעת הגאון שחמץ בפסח איסורו במשהו, או כדעת הסוברים שדין החמץ שווה לכל האיסורים שבתורה, שביטולו בששים. וזה לשונו שם, עוד שאלתי על חמץ בפסח, אם הלכה כדברי הגאון שאוסר במשהו, או אם הלכה כדברי החולקים עליו ואומרים בנותן טעם?

והשיבו, 'הן אמת חפצתי בטוחות ובסתום חכמה תודיעני'. מצות מצה ומצות חמץ, הרי הם המצוות שניתנו לישראל תחילה, וקיבלום עליהם באהבה ובחיבה, והחמירו בהם בכלליהם ובפרטיהם. הלא תראה שהחמיר הכתוב בחמץ שלא יראה ולא ימצא, מה שאין כן בכל האיסורים שבתורה, חוץ מעבודה זרה שכתוב בה 'לא תביא תועבה אל ביתך'. וכל המאריך בדקדוקיהם, מאריכין לו ימיו ושנותיו.

מהר"י ממרויש שהיה צדיק גדול, התבודד ושאל את שאלותיו מן השמים עד שקיבל עליהן תשובות. ואף כי לגבי משקלם מבחינת ההלכה למעשה, דנו הרבה בספרי הפוסקים, שכן כתוב [דברים ל"ב], 'לא בשמים הוא'. מכל מקום ברור שתשובותיו כוללות דברים חשובים, שיש להן ערך נכבד. גם עתה בודאי שהננו פוסקים הלכה למעשה שהחמץ בפסח איסורו במשהו, כדעת הרי"ף והרמב"ם וכל הפוסקים שהחמץ בפסח איסורו במשהו. ונימקו לו את הטעם מן השמים, מפני שהמצוות הללו ניתנו לישראל תחילה, וקיבלום עליהם באהבה ובחיבה, לכן החמירו עליהם כל כך.

יש לשאול, הרי דיני חמץ ומצה לא ניתנו לעם ישראל בתחילה? הלא המצה הראשונה בתורה היא [שמות י"ב ב'], 'החֲדֹשׁ הַזֶּה לָכֶם רֵאשׁ חֲדָשִׁים. אחרי כן כתוב גם כן, וַיִּקְחוּ לָהֶם אִישׁ שֶׁה לְבֵית אָבֹת שֶׁה לְבֵית. עוד שם, מִשְׁכּוֹ וַיִּקְחוּ לָכֶם צֶאֱן לְמִשְׁפַּחְתֵּיכֶם וְשַׁחֲטוּ הַפֶּסַח. לפני מצות ביעור חמץ, בא ענין שחיטת הפסח ואכילת הפסח, ורק אחריהם נכתב ענין חמץ ומצה.

נמשיך בדברי התולעת יעקב. מלמד שכל מי שאינו שומר את המצות ואוכל חמץ, כאילו עובד עבודה זרה. ולפיכך עשו בו הרחקה יתירה, יותר משאר איסורין שבתורה.

ועוד יש רמז אחר בביעור חמץ, והוא שעתיד הקדוש ברוך הוא לבער יצר הרע מן העולם, בסוד 'זהסירותי את לב האבן משרכס' וגו' [יחזקאל ל"ז, כ"ז]. ודוגמא זו נצטוינו לבער החמץ.

אף שנראה כי מהר"ם גבאי מרכיב שני טעמים, אך הוא עומד על עיקר השאלה, למה עשו בחמץ הרחקה עצומה יותר מכל האיסורים, שזאת מכיון שהאוכלו הרי הוא כעובד עבודה זרה. אולם מסתבר שדבר זה עדיין אינו מניח את הדעת, כי הרדב"ז שכבר הביא את ענין עבודה זרה הוסיף ואמר שאעפ"י כן מחמירים בחמץ יותר מעבודה זרה. וז"ל שם, ומי עדיף מע"ז דאמרה תורה ז'לא ידבק בידך מאומה מן החרס', וכל המודה בו, ככופר בכל התורה כולה, ולא מצינו שהצריכה תורה בה בדיקה וביטול, אלא שבארץ ישראל מצוה לרדוף אחריה עד שנאבד אותה מארצנו, אבל בחו"ל אין אנו מצווין לרדוף אחריה, אלא כל מקום שנכבש אותו נאבד את כל עבודה זרה שבו, עכ"ל הרמב"ם ז"ל. מכל מקום, הרי אתה רואה שלא החמירה תורה בעבודה זרה כמו בחמץ. בביטול עבודה זרה לא אומרים 'כל חמירא וכו' כעפרא דארעא'. לא צריך לחפש אחריה בחורים ובסדקים. זו הוכחה ברורה שמחמירים בחמץ יותר מעבודה זרה. כנראה זהו מה שהוקשה לתולעת יעקב, לכן הוסיף ואמר שמחמירים בחמץ כל כך, משום שביעור חמץ רומז לכך שהקב"ה עתיד לבער את היצר הרע מן העולם.

זוהי תשובה רביעית לשאלה שלפנינו. אבל ישנן תשובות שונות ואחרות לגמרי. כמו למשל מה שכתוב בשו"ת מן השמים שנתחבר על ידי מה"ר יעקב ממרויש מבעלי התוספות. הוא לא ממש שואל את השאלה הזו בעצמה, אבל מתוך הדברים שהוא מביא, אפשר ללמוד ולהבין תשובה גם לשאלה זו.

אבל כנראה שכוונתו היא, על אף שהיא אינה המצוה הראשונה ממש, מכל מקום היא מבין הראשונות. והוסיף ואמר שעם ישראל קיבלו עליהם את מצות המצה באהבה ובחיבה, בלב שלם, לא מחפשים קולות, לא מחפשים הנחות וויתורים, אלא בשיא השלמות. לכן מחמירים בכל החומרות.

בעת צריכים לדון, יש לחקור, האם מהר"י ממרויש אומר כאן שני טעמים, או טעם אחד. מצד אחד הוא אומר, מצות מצה ומצות חמץ, הרי הם המצות שניתנו לישראל תחילה, ואחרי כן הוא מוסיף טעם אחר, קיבלום עליהם באהבה ובחיבה. לכאורה כתובים כאן שני טעמים. אך אפשר לומר שזהו טעם אחד, מדוע עם ישראל קיבלו עליהם את מצוה זו באהבה ובחיבה כל כך? אין זאת אלא משום שקיבלו אותה בתחילה.

חושבני שהפירוש האחרון הוא הנכון, שזהו טעם אחד ולא שני טעמים, ורצוני להוכיח שאין כאן שני טעמים. דהיינו, לא שכתובה כאן סיבה אחת, משום שהיא ניתנה תחילה למצוות, ועוד סיבה נוספת מפני שקיבלום באהבה ובחיבה. אלא שמכיון שאלו הן המצוות הראשונות, עם ישראל קיבלום באהבה ובחיבה. והראיה היא ממה שאמרנו מקודם, לגבי קרבן הפסח ושחיטתו. אם ישנה סיבה מספקת אך ורק משום שאיסור חמץ ניתן לישראל בתחילה, למה אין חומרות גדולות בקרבן פסח כמו בחמץ ומצה. אלא זהו סימן שצריך להוסיף גם כן את הסיבה השנייה, שקיבלום עליהם באהבה ובחיבה.

[ואולי עדיף לומר שמטעם אחר קיבלום באהבה ובחיבה, ובהצטרפות שניתנו תחילה. שהרי קדמו להם מצוות אחרות, ולא מצינו קיבלום באהבה ובחיבה. וממילא נתיישבה בזה הערתנו, הלא קדמו להם מצוות אחרות].

לא מצאנו שעם ישראל קיבלו עליהם את קרבן הפסח באהבה ובחיבה. משא"כ באיסור חמץ ומצה מצאנו אכן שקיבלום באהבה ובחיבה. ואף שהוא לא מסביר את מקורות לכך,

מסתבר שהוא מתכוון למכילתא [המובאת לקמן] על הכתוב [שמות י"ב ל"ד], וישא העם, את בצקו טרם יחמץ. משארתם, צררת בשמלתם על שכםם. והקשו, וכי לא היו להם בהמות? והרי נאמר [שם ל"ח], וגם ערב רב עלה אתם. וצאן ובקרא, מקנה כבד מאד. מדוע היו צריכים לישא את בצקם על שכםם? למה להתאמץ?

מתרצים חז"ל שהוא משום חיבוב מצוה. מוכח איפוא כתשובה למהר"י ממרויש, שהם קיבלו מצוה זו בשמחה, באהבה וברצון, לכן החמירו בה כל כך. לא מצאנו מאידך בדיני קרבן פסח שנתקבלו כל כך באהבה ובחיבה. לכן בשחיטת הפסח אין חומרות כל כך, וזו ראיה לכך שבשביל להבין את החומרות הגדולות בפסח צריכים אנו לשני הטעמים גם יחד.

דבר נוסף. הגמרא במסכת שבת [דף קל.]. אומרת כך, תניא, רבן שמעון בן גמליאל אומר, כל מצוה שקיבלו עליהם בשמחה כגון מילה, דכתיב 'שש אנכי על אמרתך כמוצא שלל רב', עדיין עושין אותה בשמחה. וכל מצוה שקיבלו עליהם בקטטה, כגון עריות, דכתיב 'זישמע משה את העם בוכה למשפחותיו, על עסקי משפחותיו, עדיין עושין אותה בקטטה. דליכא כתובה דלא רמו בה תיגרא. זהו מעין האמור בסוגייתנו, בה מובא על ידי מהר"י ממרויש בשו"ת מן השמים, שקיבלו מצות חמץ ומצה באהבה ובחיבה. ויש להקשות, הרי לא מצאנו במצות מילה חומרות גדולות וסייגים כמו בענין חמץ? ואעפ"י שבודאי מצות מילה גדולה ונכבדה עד מאד, מכל מקום אין בה דקדוקים וחומרות והרחקות כל כך כמו בחמץ, שמחמירים בו עוד יותר מכל האיסורים שבתורה. על כרחנו הוא מפני שבמצות מילה אין לנו הטעם הראשון, שהיא לא ניתנה תחילה.

מוכח לענ"ד בבירור שצריכים את שני הטעמים גם יחד. גם שדיני חמץ ומצה ניתנו לישראל בתחילה, וזו הסיבה שהיא נתקבלה באהבה ובחיבה רבה, לכן, ובצירוף שני הטעמים גם יחד, מחמירים ומדקדקים בה כל כך.

על כך אומר הכתוב ושמות י"ב כ"ב, וְאַתֶּם לֹא תֵצְאוּ אִישׁ מִפֶּתַח בַּיְתוֹ עַד בֶּקֶר, שממנו פותח המשך חכמה את חידושו. התורה רומזת לנו, כאשר אנחנו בגלות, בחושך ובאפילה. אַתֶּם לֹא תֵצְאוּ אִישׁ מִפֶּתַח בַּיְתוֹ. כל אדם שיישאר בבית, ישמור על המסגרת, יתרחק מאומות העולם, עַד בֶּקֶר. עד שיגיע בוקר הגאולה. כאשר יזרח אור הגאולה, כאשר הכל יהיה ברור, בלי ספקות ובלוי שאלות, חד ונהיר בצורה מבוררת, אז יהיה אפשר לצאת החוצה. אז אין חשש שיתבוללו ויתערבו עם אומות העולם. אבל בגלות שאנחנו בחושך ובאפילה, אז יש לקיים את מה שכתוב, וְאַתֶּם לֹא תֵצְאוּ אִישׁ מִפֶּתַח בַּיְתוֹ.

מוסיף המשך חכמה, שזוהי הסיבה שהחמירו והתרחקו כל כך מחמץ בפסח, כי בזכות הרחקות אלו נגאלנו. הרי לנו תשובה ששית לשאלה.

אפשר לומר עוד בס"ד תשובה שביעית, עפ"י מה שהזכרנו מקודם בקצרה את שאלת הראשונים, מדוע כתוב בעשרת הדיברות ושמות כ' ב', אַנְכִי יי אֱלֹהֶיךָ, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית עַבְדִּים. למה התורה לא אמרה 'אשר עשיתי שמים וארץ' או כיוצא בזה?

נקרא את מה שאומר הרמב"ן על כך בזה"ל, ואמר 'אשר הוצאתיך מארץ מצרים', כי הוֹצֵאתֶם מִשֶׁם, תּוֹרָה עַל הַמְצִיאוֹת וְעַל הַחֲפִץ. יציאת מצרים מורה על מציאות ה' יתברך בעולם. איננו רואים את השי"ת, אבל הננו רואים את מעשיו, וגם את 'החפץ', דהיינו שהקב"ה עושה כל מה שהוא רוצה, ולפי חפצו ורצונו הוא יכול לשנות דברים. כי בידיעה ובהשגחה ממנו יצאנו משם.

וגם תורה על החידוש. כי עם קדמות העולם, לא ישתנה דבר מטבעו. זאת להוציא מדעת הפילוסופים שאינם מאמינים בחידוש העולם, ולפי שיטתם המוטעית הכל צריך ללכת עפ"י הטבע. ועל ידי יציאת מצרים מוכח שהקב"ה משגיח ומחדש את העולם.

עד כאן תשובה חמישית לשאלה. ויש להוסיף בס"ד תשובה ששית, הנלמדת מדברי בעל האור שמח בספרו משך חכמה ועל הפסוק בשמות י"ב כ"ב. גם הוא, כמהר"י ממרויש, אינו שואל את השאלה בצורה מפורשת, אבל מתוך דבריו מובן התשובה לשאלה זו.

ובכן, מצאנו לגבי יציאת מצרים, כי עם ישראל לא שינו את שמם ולא את לשונם ולא את לבושם. אי נמי לא גילו מסתורין שלהם. ובזכות זה הם נגאלו. ראובן ירד למצרים, ונשאר בשמו, וכן כולם. גם את לבושם הם לא שינו. נשאלת השאלה, הרי שינויים אלו אינם מעיקרי התורה. והרי על יסודי הדת כמו עבודה זרה הם לא שמרו. וזהו שמדת הדין קטרגה בקריעת ים סוף, מה הללו עובדי עבודה זרה, אף אלו עובדי עבודה זרה. עם ישראל לא החזיקו אז אפילו בעיקרי התורה. גם על מצות ברית מילה הם לא שמרו בארץ מצרים, מלבד שבט לוי, כמו שאמר להם משה רבינו ודברים ל"ג ט"ז, כִּי שָׁמְרוּ אֶמְרֹתַי, וְכִּי עָבְדוּ עֲבֹדַת עֲבָדָי, מֵעַתָּה נְבוֹא וְנִשְׁאַל, עם ישראל עבדו עבודה זרה, וגם לא שמרו על ברית מילה. וכי בגלל דברים "קטנים" כאלו, שלא שינו את שמם ואת לשונם ואת לבושם זכו להיגאל?

מתרץ המשך חכמה ואומר, אכן זו הנקודה. מה ששומר את עם ישראל מלהתבולל באומות העולם, אלו הגדרים והסייגים. דהיינו, אף שבודאי ישנן מצוות חשובות ונכבדות, אבל ההתבדלות וההרחקה מאומות העולם באים לידי ביטוי בדברים אלו. מה שכתוב ויקרא כ' כ"ו, וְאֶבְדַּל אֶתְכֶם, מִן הָעַמִּים לְהִיּוֹת לִי, אין זה אלא כגון בשמות בלבוש ובשפה. וראיה לכך מתקופת בית שני, אז היהודים לא שמרו על סייגים אלו, שנאמר [נחמיה י"ג כ"ד], וּבְנִיָּהֶם, חָצִי מְדַבֵּר אֶשְׁדּוּדִית, וְאֵינֶם מְפִירִים לְדַבֵּר יְהוּדִית. וְכִּלְשׁוֹן עַם וְעַם. התערבו ביחד עם אומות העולם, נשאו נשים נכריות רח"ל, עד שנחמיה הוצרך לצעוק עליהם, להחרים ולקלל, ואז חזרו בתשובה. וכל כך למה? מפני שבזמן שאין התבדלות מאומות העולם, כשאין גדרים וסייגים, או אז הכל נופל ומתמוטט.

דרשת חול המועד פסח ה'תשפ"א ב'של"ב
ותורה על היכולת. הוא כחו הגדול של הקב"ה. והיכולת תורה על הייחוד. כי אם היה בעולם שני אלוהות, הם לא היו מסתדרים האחד עם השני. אחד יחליט משהו אחד, והשני יתנגד או יחלוק עליו. אבל יש רק אלוה אחד, והוא יכול לעשות מה שהוא רוצה. אי אפשר להתנגד אליו, ואין מי יאמר לו מה תעשה ואין מי יאמר לו מה תפעל. כמו שאמר (לעיל ט יד) 'בעבור תדע כי אין כמוני בכל הארץ'. הקב"ה אומר, אני מחליט. אין ספקות, אין ערעורים, אין חילוקי דעות ואין התנגדויות.

וזה טעם 'אשר הוצאתיך', כי הם היודעים ועדים בכל אלה. דהיינו, הקב"ה לא אמר בכלליות, 'אשר בראתי שמים וארץ', כי על זאת אמנם אנחנו מאמינים בני מאמינים, אבל לא ראינו זאת כמו עינינו. גם אם היה כתוב, 'אנכי ה' אשר בראתיך', אף שזהו אמת ויציב, אבל לא ראינו זאת. אמנם את יציאת מצרים עם ישראל העומד למרגלות הר סיני ראו בעיניהם ממש, לכן זהו יסוד האמונה. אלו דברי הרמב"ן, וגם רבינו בחיי מאריך ומרחיב בסוגיא זו.

ממילא נמצאנו למדים כך. עניין יציאת מצרים הוא הדבר שמחזק את האמונה. מה שאדם חש וראה כמו עיניו, אין לו שום ספקות בו. הוא אומר לעצמו, הרי אני ראיתי זאת. ולא אני לבדי, אלא ששים ריבוא מעם ישראל, כולנו ראינו ביחד.

כיצד אנחנו יודעים שאבותינו יצאו ממצרים? כי הדבר נמסר לנו מדור לדור. מאב לבן ומבן לבן, וכן הלאה. כולנו יושבים ביחד בליל הסדר, וכל כך למה? כי כל אחד ראה את אביו, שהוא ראה את סבו, וכן הלאה בדורות שלפניהם עד יציאת מצרים.

בהקדמת אגדתא לפסחא פרי עץ חיים, כתבנו זאת בהרחבה בס"ד בזה"ל, יאה הודו ונאה הדרו של ליל פסח, בהארטו העצומה השופעת ונמשכת ומתחדשת. לילה מקודשת ובאה מני אז, לילה אשר כל ישראל מסובין בהמוניהם למשפחותיהם בששון ושמחה. אתכא דרחמנא סמכינן. קול רנה וישועה באהלי צדיקים,

מספרים בשבח המקום ברוך הוא עזונו ונפלאותיו, אשר הפליא חסדיו עמנו, ווישיענו מיד צרינו הקמים עלינו לכלותינו. ובכל דור ודור מצילנו מידם.

ואנו מתקשרים בזה כחוליא נוספת, הבנים עם האבות, אשר כולנו ראינו מעשי לילה זה וסדריו אצל אבותינו, והם ראו אצל אבותיהם, וכך הוא למעלה בקדש עם שאר מצוות תורתנו הקדושה, נמסרים הדברים דור אחר דור בלי שום הפסקה, איש מפי איש, עד משה רבינו ע"ה מפי הגבורה, עד שיש לנו עדות ברורה ונאמנה מפה אל פה, רבים מרבים מספרים נסי יציאת מצרים, אשר מגמתה ותכליתה להגיע למעמד הר סיני בהופעתו העצומה והנפלאה, יסוד ושורש אמונתנו בתורה מן השמים. לא עשה כן לכל גוי. השמע עם קול אלהים, מדבר מתוך האש כמונו ויחי.

ומטעם זה הצריכו חז"ל לעשות שינויים מיוחדים בלילה הזאת, כדי שיראו התינוקות וישאלו ושלא יישנו, היינו כדי שע"י זה יחקקו בליבם הדרך עיקרי האמונה לבלתי תמוט רגלם ברוחות המנשבות בהא"י עלמא דשקרא. כי אעפ"י שמצות והגדת לבנך, היה אפשר לכאורה לקיים בדרך סיפור דברים בלי הקדמת שאלות, אלא נלע"ד דהיינו טעמא לפי שאינו דומה זה לזה בתפיסת הדברים ועומק קליטתם במוח ובלב.

על ידי שאלות ותשובות, הדברים חודרים אל העצמות, כמו שכבר הסברנו בס"ד כמה וכמה פעמים.

אס"כ מובן שענין יציאת מצרים הוא יסוד גדול באמונה, והחמץ והמצה שבאו לזכרון נסים אלו, הרי הם נובעים מחכמתו של הקב"ה. כי החמץ והמצה הם דברים המצויים בכל שטחי החיים. החמץ יכול להיות בכל שטח. בכל מקום. גם כשלא שמים לב להימצאות החמץ, כאשר מגיעים לפסח רואים ומבחינים כי אין מקום שלא חודר אליו חמץ. ומצד שני, המצה הרי היא הפוכה מן החמץ. ובכדי שיסודות האמונה האלו יחדרו אל העצמות ויתחזקו

שערי יצחק – השיעור השבועי

ובני בנינו משועבדים היינו לפרעה במצרים, כי אין שום כח בעולם שיכל לבטל את קשירת עם ישראל למצרים. אבל הקב"ה גאלנו, ויצאנו לחרות עולם.

יציאת מצרים היתה ממש פלא עצום, עד כדי שאמרו חז"ל שכאשר נודע לבלעם על יציאת עם ישראל ממצרים, הוא התחיל למרוט את שערות הראש. הוא לא האמין כיצד יכול להיות מציאות כזו. היאך הם יצאו ממצרים. אחרי כן הוא הלך להרי החושך וכו'.

לכן אנחנו אומרים שהדבר רמוז במלים חמץ ומצה, כלומר מצ' ובנוסף לאותיות מי"ם וצ"ד, יש גם ח"ת וה"א. הח"ת היא סגורה משלושת רוחותיה, ובה"א יש פתח. הקב"ה עשה לנו פתח, והוציאנו ממצרים בכחו הגדול ובזרועו הנטויה.

ידוע מה שאומר השפתי כהן, שבספר בראשית לפעמים כתוב מצרימה, ולפעמים כתוב מצרים, אך בספר שמות, משלב מסויים כתוב רק מצרים. לא כתוב יותר מצרימה. מסביר השפתי כהן שהטעם הוא שבתית מצרימה יש מפתוחה בהתחלה, ומפתוחה בסוף. דהיינו, אפשר להיכנס וגם אפשר לצאת. אבל לאחר מכן הגיע שלב שכבר אי אפשר לצאת ממצרים... אפשר רק להיכנס. לכן יש מפתוחה בהתחלה, ובסוף מסתומה. אי אפשר לצאת כמו שאחז"ל כי לא היה עבד שיכול היה לצאת מארץ מצרים.

עד שזכינו ליציאת מצרים שהקב"ה פתח לנו פתח. ואעפ"י שבח"ת ובה"א יש פתח מלמטה, אך כנראה שהוא נועד רק בשביל שבט לוי. אילו רצו, הם יכלו לצאת ממצרים, כי הם לא היו בשעבוד.

מסתבר שפתח זה מיועד גם בעבור בני אפרים, כי לפי המובא בפרקי דר' אליעזר ושאר ספרי חז"ל וכו', שלושים אלף גיבורים מבני אפרים יצאו לפני הזמן, וישנם האומרים כי מניינם הוא מאתיים אלף, והם לא היו בשעבוד, כי הם מזרע המלוכה. הם בני יוסף, ולא שעבדו אותם. לכן יכלו לצאת בלי הגבלה. וישנם תירוצים

בקרבנו, לכן התורה החמירה בחמץ כל כך הרבה, בכדי שנזכור בכל צעד ושעל שלנו את ההימנעות מן החמץ, וממילא ענין האמונה ישתרש בתוכנו.

מעתה אתי שפיר מדוע מחמירים כל כך בחמץ, שלא יהיה גם פה וגם לא שם, ולא בשום מקום. עושים ביטול ושריפה, ומחמירים אפילו בכל שהוא. חמץ שעבר עליו הפסח אסור בהנאה. ואנחנו עוד מחמירים בחוזר ונייעור. כל אלו חומרות גדולות ועצומות שנועדו לתפוס ולהקיף אותנו בכל שטחי החיים, שיחדור לנו לעצמות ההרחקה מן החמץ, וכל זאת מפני שזהו יסוד ושורש האמונה.

וזהו הנראה לי כטעם נוסף להבין מדוע התורה מחמירה כל כך בחמץ הרבה יותר משאר האיסורים שבתורה, כי יציאת מצרים היא יסוד ושורש לאמונה.

כל הרוחות שבעולם לא יעקרו מן המקום, ואף לא יזיזו כמלוא נימא, להכחיש או להסתפק בדבר שאדם ראה במרעיניו.

ויש להוסיף שהדבר רמוז במלים חמץ ומצה, שההבדל ביניהם הוא שבחמץ יש אות ח"ת, ובמצה יש אות ה"א. חמץ, כאילו כתוב מצ', כלומר התחלת תיבת מצרים. וכן במצה. הח"ת סגורה משלושת רוחותיה, ולאות ה"א יש פתח. כלומר, הקב"ה פתח לנו פתח והוציאנו ממצרים.

כידוע, שום כח בעולם לא יכל להוציא את עם ישראל ממצרים. בלעם הרשע, שהיה לו כח גדול ועצום בעולם, עד שבספר זוהר חי מתוארת גדלותו, כי אם הוא לא היה הולך אחרי תאוותיו ואחרי יצרו הרע, הרי שלפי שורש נשמתו הוא יכול להיות גדול אפילו ממה רבינו...

הוא השתמש בכחו הגדול והעצום, לטומאה. כך הוא חיבר את עם ישראל למצרים. דהיינו, חוץ מכל כישופי מצרים, הוא גם קשר אותם בכשפיו באופן שלא יוכלו לצאת משם לעולם. ולא לחנם אנחנו אומרים בהגדה, ואילו לא גאל הקב"ה את אבותינו ממצרים, עדיין אנו ובנינו

דרשת חול המועד פסח ה'תשפ"א ב'של"ב
נוספים כיצד בני שבט אפרים יכלו לצאת לפני הזמן, אך כעת הזמן אינו מספיק להרחיב בנושא זה].

חמץ ומצה רומזים למצרים. ואף שאין הכרח שהם קשורים למצרים בדוקא, אבל על ידי שהם יצאו בחיפזון ולא הספיקו בציקן להחמיץ הקב"ה קישר אותם למצרים. חיבר את החמץ והמצה למצרים, כדי שנזכור על ידם את הגאולה.

וזה מתקשר אל מה שאמרנו מקודם, שבחכמתו יתברך הוא קבע את זכירת יציאת מצרים לחמץ ולמצה, כי הם שנוגעים לכל שטחי החיים. בכל צעד ושעל פוגשים אותם.

דרך אגב, עפ"י מה שאנחנו אומרים שחמץ ומצה רומזים ליציאת מצרים, הרי זה מצטרף ומתחבר אל מה שהרחבנו בעבר בפירושים לתיבת מצה, וכך הגענו בחסד ה' השנה לשלושים פירושים ורמזים במלה מצה, להסביר מה פירושה, ומה היא רומזת.

סיפור על נכדת החפץ חיים שירדה מן הדרך, והשפעת דבריו אליה בפגישה עמו. האור שלנו, והחושך שלהם.

תשמעו סיפור שהגד"ש פינקוס סיפר בהרבה הזדמנויות. מה ששמע וראה ביחד עם נכדו של החפץ חיים המפורסם, הוא הרב הלל זקס זצ"ל, מראשי ישיבת חברון כנסת הגדולה. אבל לא רבים יודעים שלחפץ חיים היתה גם נכדה מהצד השני של המתרס.

בעוונותינו הרבים, ענין האמונה נחלש בדורות האחרונים. קמו הרבה מרשיעי ברית, כופרים, והמספחת לא פסחה גם על בתי גדולי התורה. גם לחפץ חיים היתה נכדה שגרה אחר כך ברוסיה הקומוניסטית רוב חייה. ולפי מה ששמעתי היא בת בנו, הרב אריה לייב הכהן זצ"ל.

אני מקריא לפניכם סיפור ומתוך הספר אוצר סיפורים חלק ב' דף 498, שהעתיקו מספר בהיכלם, לחפץ חיים הייתה נכדה, שגרה ברוסיה הקומוניסטית רוב חייה. היא הייתה אשה חכמה

ומשכילה מאוד, ובמקצועה הייתה פרופסורית למתמטיקה. מלומדת, אבל תזכרו שמדובר בנכדת החפץ חיים...

בשנות זקנותה עלתה לארץ ישראל, ור' הלל זקס, קרוב משפחתה, הלך לבקרה, וצירף אליו את הרב פינקוס.

ר' שמשון היה מספר על ביקורו אצל, ועל הלך הלך העצמתי שלמד בו. כשישבו אצל האשה המבוגרת, שאלו אותה על הקשר שלה עם ספ"ק הנכבד. אולי היא תספר משהו חדש על החפץ חיים.

"את זוכרת את הזיידע?" האם את זוכרת את הסבא שלך?

היא ענתה, "פגשתי אותו רק פעמיים בחיי. בפעם הראשונה הייתי ילדה קטנה. איני זוכרת הרבה מאותו ביקור".

"ובפעם השנייה?"

"בפעם השנייה, ביקרתי אותו ממש לפני שהלכתי לאוניברסיטה. האוניברסיטה, נחשבה מוסד יוקרתי ללימודים גבוהים. הוריי היו מודאגים טרם יצאתי מהבית. היא קצת ירדה ברוחניות, והוריה חששו שהדבר יזיק לה יותר. הם חששו שאתנתק משרשי היהודיים. ובתקוה להשפיע עלי לטובה, שלחו אותי לסבי, החפץ חיים, בעיירה ראדין.

"יצאתי מוורשה הקוסמופוליטית, ונסעתי ברכבת, ואחרי כן בסוס ועגלה עד לעיירה הקטנטנה". ראדין היא עיירה זעירה, ובימים ההם עוד לא היו מספיק משוכללים, לכן הרכבת לא הגיעה עד לראדין, והיו צריכים להגיע לשם בסוסים ועגלות.

"גם כשהיגתי לעיירה, לא תם המסע, כי בקתת העץ הקטנטנה של סבי, שכנה בפאתי העיירה. הייתי ילדת עיר, הייתי רגילה לבתים רחבי ידיים ומוארים..."

כשנכנסתי לבית סבי, ראיתי אותו יושב בחדר דל, שלא הכיל דבר מלבד ספרים, כיסא ושולחן. מקור האור היחיד, היה כמה נרות.

ואז הביט החפץ חיים בעיניה של נכדתו וקרא, "הם מייצרים פצצות גדולות – ואנחנו מייצרים אנשים! אנחנו פועלים לשפר ולזכך את האדם, להפוך אותו לאדם טוב יותר. ואילו הם, אנשי עולם המדע והתרבות המהולל שלך, פועלים להביא להרס האנושות". המדע הוא הורס, מחבל ומזיק. אנחנו פועלים כדי לעשות את האדם לטוב יותר, עדין יותר. זו היא מטרתנו. "ואת רוצה, שאצא מהעולם המואר שלי, ואכנס לעולם החשוך שלך...?!"

היה זה לקח עצמתי על תכלית הבריאה, ועל הסתכלותו של בן תורה על העולם.

הרושם שהותיר החפץ חיים על נכדתו, נשאר כל חייה. זה מה שגרם לה לשמור על יהדותה. היא מעולם לא שכחה את הסבא שלה! בלי זה היא היתה עלולה לרדת מן הפסים רח"ל.

זהו אחד הסיפורים, שהרב פינקוס מעולם לא התעייף לספר, ולחזור ולספר. והרושם העצום שהחדיר הרב בדרך סיפורו, עורר בבחורים מהפכים, ושינה אותם לנגד עיניי.

זה גרם להם להבין היטב ולעומק, מי אנחנו, ומי הם. איפה האור האמתני, ואיפה החושך האמתני. הוי, האמרים לרע טוב ולטוב רע, שמים חשך לאור ואור לחשך, שמים מר למתוק, ומתוק למר [ישעיהו ה' כ'].

אפשר להמליץ עליהם את האמור במזמור החג, ישבי חשך וצלמות וגו' כי המרו אמרי אל וגו' [תהלים ק"ה, י"א].

החפץ חיים כחכם עדיף מנביא [ב"ב דף י"ג ע"א] הבין להיכן יגיע המדע, או כדבריהם ניבא זאת, צפה ברודקדשו. חיות-טרף. להרוס. להשחית. כדי להשתלט. רח"ל.

בעניין מנהג אבותינו נע"ג לנדנד העיסה כדי שלא תחמיץ, התייחסות למובא בקונטרס אמרי חן בעניין זה, והוכחות לכך כי מנהג זה היה בעבר גם בקהילות אחרות אלא שנשתנה.

בקשר לפסוק שאמרנו מקודם [שמות י"ב ל"ד], וישא העם, את בצקו טרם יחמץ. משארתם, צררת בשמלתם על שכמם. ידוע שכפי שהיה

מראה זה, היה נראה לי, רחוק מרחק שנות-אור ממה שהיכרתי, וקשה היה לי להאמין, שאנשים עדיין חיים בצורה כזו". הרי היא גרה לפני כן בפולין בעיר הבירה ורשא, שהיתה כבר מקום מודרני.

"סבא", פניתי אליו בטון מתגרה, למה אתה יושב בחושך?!

"לא התכוונתי רק לעובדה שהוא יושב לאורם הקלוש של-נרות. התכוונתי גם לרמוז בעיניו. לאורח החיים שלו, שנראה לי מיושן וחשוך.

"למה לא תעזוב את החושך, סבא, ותצא אל האור? אנחנו כבר לא בימי הביניים. יש בחושך עולם מודרני, שקורא לנו אליו!"

"החפץ חיים שתק רגעים אחדים, ושקל את מלותיו", סיפרה הנכדה.

"לבסוף פנה אלי ושאל, "את רואה את המטוסים שחגים מעלינו?". הנהנתי בראשי. באותו זמן תורת האווירונאוטיקה הייתה בחיתוליה. תשמעי, אומר החפץ חיים, "הם עוד ימציאו מטוס שיטוס לירח". אז אפילו לא חלמו על כך...

אבל בכך לא סיים החפץ חיים לחזות את העתיד.

"שמעת על הפצצות שמשליכים מהמטוסים?" הוא שאל, מתייחס לפצצות הראשונות, גירסא פשוטה של בקבוקי תבערה "קוקטייל מולוטוב", שהושלכו באופן ידני ממטוסים צבאיים, כדי לזרוע פחד וליצור נזק פסיכולוגי יותר מאשר לגרום סכנה".

שוב הנהנתי בראשי.

"לפתע הרים החפץ חיים את קולו" ("ואמר בקול נבואי", היה הרב פינקוס מתבטא). "הם ייצרו פצצות, שתוכלנה להחריב את העולם כולו!"

"סבא החפץ חיים, ניבא את המצאת פצצת האטום! הוא ניבא זאת, לפני שאי מי, המציא משהו שאפילו התקרב לכך". אנחנו נולדנו אחרי זה. אבל בזמנם, עדיין אף אחד לא העלה זאת על דעתו.

נהוג בעבר, ונדמה לי כי ישנם הנוהגים כן אפילו עד היום, דהיינו במקומות מסויימים כמושבים וכדו' שאופים מצות בבתים. בכדי שהעיסה לא תתחמץ, מנדנדים אותה.

הבאתי מנהג זה בשלחן ערוך המקוצר וחלק ג' (מועדים) סימן פ"ז סעיף י"א [בזה"ל, המנהג אצלינו הוא, שאחר גמר הלישה, מנדנדין העריבה שהבצק בה, עד גמר האפייה. וצריכין זהירות גדולה שלא לשהות אפילו רגע אחד בלא נדנוד, שבעסק זה שאינו גמור כמו בעיטת ידים, אלא עסק מועט, השהיות מצטרפות.

ובהערה כ"ב כתבנו בס"ד כך, ומה ששואלים מנין לנו שנדנוד הבצק מועיל שלא תחמיץ העיסה, מצאתי מקור לדבר, לפי פירוש שהובא בחמדת ימים למהר"ש שבזי זיע"א בפרשת בא על פסוק משארותם צרורות בשמלותם, וכי לא היה להם חמורים. אלא משום שעל שכמם הבצק מתנענע לכאן ולכאן, ואינו מחמיץ. משא"כ אם היה מונח על החמורים ע"ש. זהו פירוש נחמד. מדוע בני ישראל שמו את הבצק על שכמם ולא על החמור, מכיון שאם שמים את העיסה על החמור היא לא מתנענעת, אבל כאשר שמים את העיסה על השכם, היא מתנועעת לצדדים, לימין ולשמאל, ואינה מחמיצה. שו"ר שכבר העיר על עיקר דבר זה הר"ח אלגמל בהגהותיו סביב שתילי זתים, ונדפסו בקובץ זכור לאברהם ה'תשנ"א, דף ק"ס.

בזמן האחרון, ממש זה עתה, יצא לאור קונטרס 'אמרי חן' מאת חתני הי"ו, והוא ישב על מדוכה זו, על כל ענין נדנוד העריבה כאשר העיסה בתוכה. חיבר חוברת נפלאה, ממש מלאכה גדולה, לברר את מקור מנהג נדנוד העיסה, מאחר שהוא לא מובא בספרי הפוסקים. והוא דן האם מנהגינו אכן מסתדר עם שיטות הפוסקים, בסוגיית קמח שנפל עליו ד'לף וכו' טיף להדי טיף וכו'. או שלא. והביא את כל שיטות הראשונים והאחרונים, ומתוך כך הוא מעורר קשיים רבים על כך. לא ניכנס כעת לכל השקלא וטריא שהוא נושא בפני עצמו, אלא

רק אל מה שנוגע לענייננו, בסיוע המנהג ממהר"ש שבזי.

הוא כתב בקונטרסו [דף ל"ג], כדי לעמוד על טיבו של מקור או סמך זה, ראיתי להביא מעט מדברי חז"ל והמפרשים ראשונים ואחרונים על פסוק זה וזולתו.

נאמר בתורתנו הקדושה, וישא העם את בצקו טרם יחמץ משארותם צרורות בשמלותם על שכמם. ופירש רש"י, המצריים לא הניחום לשהות כדי חימוץ. משארותם, שיירי מצה ומרור. שכמם, אף על פי שבהמות הרבה הוליכו עמהם, מחבבים היו את המצוה. עכ"ל. וכן הוא ברבינו בחיי, ובעוד ראשונים. ומקורם בדברי חז"ל.

וזה לשון המכילתא, וישא העם את בצקו טרם יחמץ, מגיד שלשו את העיסה ולא הספיקו לחמצה עד שנגאלו וכו'. משארותם, אלו שיורי מצה ומרור וכו'. צרורות בשמלותם על שכמם, רבי נתן אומר וכי לא היתה שם בהמה, והרי כבר נאמר וגם ערב רב עלה אתם וצאן ובקר מה תלמוד לומר על שכמם, אלא שהיו ישראל מחבבין את המצוות. עכ"ל.

אלו דברי המכילתא שהבאנו לעיל. הנידון כאן הוא על פירוש המלה 'משארותם'. לפי המכילתא, היינו מה שנשאר להם מן הלילה, דהיינו שיירי מצה ומרור.

ועתה הוא שואל, הנה לפי פירושו של מהר"ש שבזי, הפירוש הוא אחר לגמרי. אין המדובר על שיירי המצה והמרור, דהיינו המצה האפויה שאכלוה בלילה, אלא על הבצק שלקחוהו על שכמם, וזהו בצק שעדיין לא נאפה. בצק כזה הוא יכול להחמיץ. אבל זה לא מסתדר עם המכילתא, כי לפי דבריה שמדובר על מצה שנאכלה, לא שייך כבר שהיא תחמיץ עוד יותר.

וכך הוא ממשיך וכותב, הרי שלפי דברי חז"ל אלו, אין שום מקור שנשאו את הבצק עצמו על שכמם, כי מה שצדדו בשמלותם על שכמם, הם שיירי מצה ומרור. הוא מאריך על כך, ומוסיף להסתייע מתרגום יונתן בן עוזיאל, ששמו את

שערי יצחק – השיעור השבועי

נקרא בפניכם מעט, כמו 'ראשי פרקים' מתוך מ"ש בס"ד בנפלאות מתורתך בתחילת עניין זה, לפי המכילתא, אלו שיירי מצה ומרור. לרש"י ולתרגום המיוחס ליונתן, וגם מדרש הגדול סובר כך, מה ששיירו מן המצה. ועל פי תרגום ירושלמי מדובר על שיורי קרבן פסח. רס"ג רשב"ם ושכל טוב וכו' מפרשים פירוש אחר, משארותם הוא כעין מה שכתוב ובתנור וכו' ובמשארותיך, אלו כלי הלישה. וכן נאמר 'ברוך טנאך ומשארתיך', בריך סלך ואצותך. מהר"ש שבזי מפרש פירוש אחר, שהעיסה לא תחמיץ כאשר היא נוחה על שכמם. לפי זה, אזדא לה הראיה שנדנוד הבצק מועיל שלא יחמיץ וכו' נענוע. לשיטתם מדובר על שיירי מצה וכו'.

הנה כבר עמדנו על כל השאלות הללו. והרחבנו בס"ד עשרות דפים על חילוקי הדעות בענין, ועל כללות הנושא, כיצד התנהגו עם העיסה לאחר יציאת מצרים. ועוד פרטים רבים. גם התייחסנו למה שאמרו חז"ל בכמה מקומות, שאפו את המצות כמין חררה. ופירושו הוא, שהחיי"ת מתחלפת בה"א, כמו הר. אפו את המצות כמו הולכי המדבריות שהזכירם הרמב"ם בהלכות ברכות, אלו הבדווים, חפרו באדמה, שמו שם הבצק מעל גחלים, וכך אפו. עפ"י תרגום יונתן אפו את המצות בשמש. וזה לשונו, והו קטעין מן לישא דאפיקו ממצרים וכו'. וזאת כדי לאפות את המצה בחום השמש.

ובסופו של דבר כתבתי בזה"ל, מצוה בפשרה. כדי שלא יהיה מחלוקת, זה אומר בכה וזה אומר בכה, צריך לעשות שלום בין כולם, וכדלקמן.

צריכים לדעת כלל. כאשר רואים בדברי חז"ל עניין הנראה כסתירה, צריך לנסות ליישב זאת, או עפ"י הפשט או עפ"י הסוד. ניקח כמשל מה שאמרו במסכת סוטה ודף לו: על קריעת ים סוף, שנחלקו רבי מאיר ורבי יהודה האם שבט בנימין ירד תחילה לים, או ששבט יהודה ירד תחילה לים. ואמר לו רבי יהודה, לא כך היה המעשה וכו'. אלו דברים שנראים תמוהים.

הבצק על ראשם, והמצה נאפתה מחום השמש. ולפי זה הדבר בכלל אינו מסתדר עם פירושו של מהר"ש שבזי. יש להעיר שיותר מדויק לומר תרגום המיוחס ליונתן בן עוזיאל.

ומסיים [בדף ל"ד] בזה"ל, ממוצא דבר אתה למד, שמפירוש זה המובא בחמדת ימים, אין שום ראיה או מקור למנהגינו, ואין בזה תשובה לשואלים "מנין לנו" שנדנוד הבצק מועיל שלא תחמיץ העיסה וכו'. א. כי לפי דברי חז"ל, משארותם צרורות בשמלותם על שכמם, היינו שיירי מצה ומרור, ואין מקור שגם את הבצק נשאו על שכמם. ב. אף אי נימא דאין מקרא יוצא מידי פשוטו, הרי יש טעמים אחרים לבאר למה לא הניחום על החמורים, כמו שהובא בחמדת ימים שם, או לחיבוב מצוה, או שיצאו בחיפזון ולא המתינו לטענה על חמוריהם מפני השמחה. על פי פירוש זה, מרוב השמחה העדיפו לשים את הבצק על שכמם. ג. לפי דברי תרגום יונתן בן עוזיאל, נאפה הבצק על ראשם מחום השמש וכו' וכו'.

נקצר. כתוב כאן אריכות גדולה, ואי אפשר כעת לקרוא את הכל. סוף דבר, אי אפשר להחשיב כראיה, או כמקור לדין ולהלכה, דבר הנאמר דרך פירוש בעלמא, והוא אפשרי ולא מוכרח. ובפרט כאשר אינו עולה בקנה אחד, עם פשטות דברי חז"ל והרבה ראשונים. עד כאן מתוך דבריו.

כאשר רוצים להתייחס לשאלות הללו, צריכים לדעת בהתחלה דבר חשוב. ספר ש"ע המקוצר חלק ג' יצא לאור בשנת ה'תשנ"ו. דהיינו לפני כעשרים וחמש שנה. אז אכן כתבתי את הדברים כפי שהקראתי מקודם. אולם בנפלאות מתורתך שנמצא אצלי בכתובים, כבר עמדתי בעצמי על כל הראיות שהוא הביא, ועל כל המקורות הללו. וכבר אז היסקתי כי על פי שיטתם כבר אין ראיה למנהגינו. דברים אלו מונחים אצלי בכתובים לפני שנים רבות, אבל עוד לא זכינו להדפיסם, ובעז"ה כאשר הספר יודפס בצורה מושלמת, הכל יצא לאור ויתברר.

כיוצא בזה מה שנחלקו התנאים והובא בברכות דף מ. ובעוד מקומות, מה הוא האילן שאכל ממנו אדם הראשון, רבי מאיר אומר, גפן היה. רבי נחמיה אומר, תאנה היתה. רבי יהודה אומר, חטה היתה. לכאורה לא מבינים, מה קורה פה? ויש עוד דוגמאות, כהנה וכהנה.

ספרים רבים מדברים על נושא זה, וגם בספר נחלת יוסף חיבר פרק שלם על כך, אסף הרבה מחלוקות לתוך פרק שלם שכותרתו היא, "היתר הפלוגתות", ומטרתו להראות ולהסביר כי הכל אמת. אלו ואלו דברי אלהים חיים. הפלא ופלא. הגם שבאופן שטחי הדברים נראים כסותרים זה את זה, כאשר מתעמקים יכולים להבין את הענין. ואעפ"י שחלק מן הראשונים סוברים שיתכן כי המדרשים חלוקים זה על זה, חכמי האמת טוענים שאין מחלוקת, וכולם אמת. ואף שלפעמים אי אפשר לתרץ מחלוקות כאלו רק עפ"י הסוד, בכל זאת לפעמים אפשר לתרץ גם עפ"י הפשט.

נביא כמשל מה שכתב מהרח"ו בספר מאמר פסיעותיו של אברהם אבינו, אוי לו למי שהוא מתגאה ואינו יודע לתרץ, ואומר שהמדרשים חלוקים. אין בדברי חז"ל שום דבר לבטלה. הכל אמת ואמונה. אפילו לפי הפשט, יש כח בְּשִׁבְלֵי הָאָדָם לַתְּרִץ וְלִישֵׁב אֶת הַמַּקְרָאוֹת, כפי פשטן. לא יחשבו הפשטנים כי לבד על־דרך הקבלה, אפשר להעמיד המחלוקת. כי גם על דרך הפשט, הכל אמת ואמונה. כולם דברי אלהים חיים.

הרחבנו על כך בשיעור מוצש"ק מטות ה'תשע"ג ב'שכ"ד, ואפשר לראות שם, לכן נקצר כעת, ונסכם זאת כדלקמן. אפילו שנראה לעינינו פירושים ומחלוקות בדברי חז"ל, שזה אומר בכה וזה אומר בכה, לפי האמת כולם נכונים.

ולענייננו גם אפשר לומר כן. שכיון שבמכילתא כתוב שאלו שיירי מצה ומרור, ואלו אומרים, כלי הלישה. אחרים אומרים שהמדובר על הבצק. זה אומר ששמו על הראש, וזה אומר שאפו באדמה. במקום להסתבך, אפשר לומר

פשוט מאד, שהכל אמת. חלק עשו כך, וחלק עשו כך. ולא צריך להגיד שעפ"י פירוש מסויים ממילא כבר אין ראייה לשיטתנו, אלא חלק נהגו כך וחלק אחרת, והכל אמת.

קיימא לן אפושי פלוגתא לא מפשינן. צריך לקרב את הדעות כל מה שאפשר. למה לומר שחלוקים הם גם לעניין הדין? אלו ואלו דברי אלהים חיים וזהו.

ומה שהוא טוען על מה שהחשבנו את דברי מהר"ש שבזי ל"מקור" למנהגינו, דהא גופא צריכים לשאול, למה זה מקור? אבל הלא רבינו שלום שבזי זיע"א הביא את הפירוש ההוא בשם חכם אחד שפירש כן, ובודאי שהם גדולי תורה. והרי רואים בכל קהילות תימן שכולם נהגו לנדנד את העיסה כדי שהיא לא תחמיץ. תכף אנחנו נראה בעזרתו יתב' שמנהג הנדנוד לא היה רק בתימן, אלא גם בעוד מקומות. וכי זו אינה מסורת מדורי דורות? היתכן שבפתע פתאום אבותינו וזקנינו המציאו שמועיל לנענע את העיסה? היעלה על הדעת שביום אחד החליטו לנדנד? הגם שמבחינה הלכתית יש מקום לדון כיצד לפרש את הסוגיא. יש שיטות ראשונים ואחרונים, וצריכים לסדר זאת באופן שיהיה מתאים. אבל בודאי רואים שגדולי החכמים הסכימו לזה, וכן נוהגים כולם בפשיטות.

אפשר לדמות זאת למנהג הנהוג אצלנו לבצוע בכל שבעת ימי הפסח על מצה ומחצה. מה הוא מקור המנהג? לא ידוע לנו. אין לו זכר בתלמוד ובספרי הפוסקים. הדבר נזכר רק בפירוש רבינו זכריה הרופא, על הרמב"ם, על פי הפסוק, **שִׁבְעַת יָמִים תֹּאכַל עִלְיוֹ מִצּוֹת לֶחֶם עֲנִי**. הבאנו את דבריו באגדתא דפסחא פרי עץ חיים ודף שני"ח, בתוך מאמר ארוך ומיוחד על כך, שכותרתו היא, **בציעה על מצה ומחצה בכל שבעת ימי הפסח**. צריכים להתעמק בשרשי מנהג זה, כי אפילו בשבת נוהגים לבצוע על מצה וחצי.

רבינו זכריה הרופא שואל, מדוע הרמב"ם אומר לאכול לחם עוני רק בלילה הראשון, הרי

שערי יצחק – השיעור השבועי

דלדין שהעיסה רכה, נחשב עסק גמור, שהרי הנדנוד פועל בכל חלקי העיסה. ומה שביטלו בגרבא מנהג נדנוד העיסה, יש לברר אולי נשתנה המנהג אצלם לעשות את העיסה קשה כמו אצל האשכנזים, ובעיסה קשה אין הנדנוד נחשב עסק, שאין זה אלא כהעברת העיסה ממקום למקום. ואעתיק כאן הערה שכתבתי בנפלאות מתורתך על פסוק משארתם, הנמצא אצלי. ד"ה וקרוב "אלא שממנו משמע דלא סגי בנדנוד אלא בעימול...". לא הבנתי כוונת מעכ"ת. אם ר"ל שהתעמלו בגופם, וכפירוש הערוך, קשה היאך יכלו לעשות כך, הרי לא יכלו להתמהמה אלא ללכת מהר. ואם ר"ל שהתעמלו בגוף העיסה, קשה הלא היא על שכמם, וכיצד יתעמלו בה. ועוד, דאסכך הדרא קושיא לדוכתה, הלא היו יכולים להתעמל בה כשהיא על החמור וכדומה. ועוד, דלשון שיתעמלו בהם, שמתעלמים בעיסה, משמע דהיינו בגופם כשהעיסה עליהם. על כן נראה דמתעמלין דנקט, היינו מהלכים מהר, קרוב למה שכתב הרמב"ם בפרק כ"א משבת הלכה כ"ח. ומחמת כך היתה העיסה מתנדנדת. ונמצא שזהו ממש כפירוש שהעלה מהר"ש שבזי. ואעיקרא, אם אכן ר"ל שהתעמלו בגוף העיסה, יתכן שבזמנו ובמקומו היתה העיסה קשה כמו שעושים האשכנזים, וסבר שכך היתה העיסה בזמן שיצאו ממצרים, הלכך לא סגי בנדנוד, דנדנוד לא מהני אלא בעיסה רכה כמו שלנו, שמחמת הנדנוד יש עסק בכל גוף העיסה כמובן. ובודאי כך היתה העיסה מאז ומעולם, כדמוכח בכמה דוכתי, כגון מדין חוטינ נמשכין, שזה לא שייך בעיסה קשה אלא בעיסה רכה. וצריך לעיין בראיה שכתב השתילי זיתים לעניין נדנוד העיסה. ע"כ ההערה. עכ"ל הראח"כ נר"ו.

העליתי כל דבריו, למזכרת עיון, ולצורך בירור הנושא בעתיד. הגם שלפקצ"ד בזמן מרן היתה העיסה רכה, ואפ"ה הבינו ממנו דלא סגי בנדנוד, ואכמ"ל. יב"ן.

בפסוק כתוב לאכול לחם עוני במשך שבעה ימים? האם לחם עוני הוא רק בלילה הראשון או בכל שבעת הימים? תירץ רבינו זכריה הרופא, שלחם עוני האמור בכל ימי הפסח הוא ככר ומחצה, וביום הראשון יש תוספת מיוחדת, לא לקטף את המצה וכו', שלא לאכול מצה עשירה. כך הוא מיישב את הסתירה.

הנושא הוא ארוך ורחב, וכבר דיברתי עליו בעבר, וגם בכתובים. ובסופו של דבר, בנוגע לענייננו, כתבתי [בדף ש"ב] בס"ד כך, בודאי מהר"ז הרופא לא בדה מלבו פירוש זה. ועכ"פ לא מכח מה שהקשה ותירץ, הונהג מנהג חדש. אלא כך היה נהוג גם מקודם, אלא שהר"ז הסמיכו על המקרא, ותירץ על ידיו קושייתו. מובן כי בעצם היתה להם מסורת מדורי דורות, ועל פי אותה המסורת הוא תירץ את הקושיא. ולא כמו שאפשר לטעות ולהבין, שבגלל הקושיא הם החליטו לבצוע על מצה ומחצה.

ובשביל להבין מה שכתבנו שיש "מקור" מדברי מהר"ש שבזי, יש לדעת כי כאשר אנחנו מבקשים למצוא מקור למנהג, הוא לאו דוקא בשביל להסתמך עליו לגמרי ולהחליט לנהוג כך מכוחו, אלא רק לראות שהדבר ישנו בכתובים ולא רק בע"פ. כי אף שאנחנו נסמכים על המנהג, עדיין קצת תמוה, מדוע הדבר לא נזכר בשום ספר? על כן אנחנו מסתייעים מדברי מהר"ש שבזי שהביא יש מי שפירש כן, ושם מנהגינו נזכר בפשיטות. ואף שאיננו יודעים מי הוא אותו יש מי שפירש. האם הוא חכם מחכמי דורו, או מהראשונים מתימן. לא כתוב, אבל יכול להיות. כמדומני כל "יש שפירש" בחמדת ימים, לא נמצא בשאר ספרים מיתר הארצות, ואסכך כנראה הוא מחכמי תימן. מכל מקום אלו גדולי תורה שאנחנו יכולים להסתייע מהם. הם כתבו זאת כדבר פשוט, וכיון שהמנהג נמצא כתוב בספר, הרי הוא כבר יותר משמעותי ממנהג שכל כולו נמסר בע"פ ולא נכתב בכתובים.

[ידידי הרה"ג איתמר חיים כהן שליט"א הוסיף כאן בזה"ל, לגבי נדנוד העיסה, לענ"ד פשוט

כפי שאמרתי מקודם, נראה שמנהג הנדנוד היה נהוג בעוד ארצות של ספרדים, ולפחות ב"גרבא". אבל להם לא היה את מה"ר שלום שבזי, ולא היתה להם מסורת חזקה כמותנו, לכן בסוף הם ביטלו את המנהג.

בספר נוכח השלחן וסימן תנ"ט דף קי"ב כתוב כך, המנהג היה בעיר הזאת – גרבא, שהיא אי על יד ארץ תונים – שאחר שעוסקים בבצק כל צרכו, נותנים הקערה ביד אחר אפילו הוא קטן להזיז כל גוף הקערה, כי חשבו שזה שמזיזין הכלי חשיב עסק. הם מתבטאים בסגנון שאינו מכבד. "חשבו"... והסכימו מר זקני הרב המחבר ובנו אדוני אבי ז"ל, וביטלו המנהג הזה, והנהיגו שתהיה אחת עוסקת בגוף העיסה ממש, ולא תשבית ידה מן העיסה כלל, אלא [אחת עוסקת] ואחת לוקחת מידה ואופה. כי זה שמזיזין הקערה, לא חשיב עסק כלל, ולא מעלה ולא מוריד בעיסה, וכמבואר למדקדק בדברי מרן. ולא עוד אלא אחר שעיסתו בטלה, ממהר להחמיץ כמ"ש מרן.

ובהערה שם מאת הרמ"מ ראה מה שכתבתי, וכתב בזה"ל, ראיתי להרה"ג ר"י רצאבי נר"ו בדף אחד שפירסם לקראת פסח התשמ"ט. זה היה העלון הראשון של פעולת צדיק. שכתב, מה ששואלים, מנין לנו שנדנוד בצק מועיל שלא תחמיץ העיסה, מצינו מקור לדבר בספר "חמדת ימים" (שבזי) בפרשת בא על פסוק משארותם צרורות בשמלותם וגו' וכי לא היו להם חמורים, אלא משום שעל שכמם הבצק מתנענע לכאן ולכאן ואינו מחמיץ, משא"כ אם היה מונח על החמורים. עכ"ד. כל זה הוא גם מה שכתבנו אחרי כן בש"ע המקוצר. ולפ"ז נראה שהמנהג הקדום בגרבא מקורו מתימן, וכמו בכמה מנהגים. ואכמ"ל.

בהקשר לזה יש להוסיף כי יש מנהגים רבים המשותפים לגרבא ותימן. למשל, הם גם אומרים תרומה הבדילנו בקידוש בליל הסדר. מנהג שבעה ושבעה בנדה, קיים גם אצלם. הם מתייחסים לשיתופי המנהגים הללו ואומרים כי

המנהג אצלם מקורו מתימן. אבל אני לא בטוח. מי אמר שהמקור שלהם הוא דוקא מתימן?

אולם אכן האמת היא שישנן משפחות שעברו מתימן לגרבא. כנראה נכון שמשפחת "עידאן" היא מתימן, ובמקור היא "עֲדָנִי". אולי הם העבירו מסורות ומנהגים. באלגיריה או לוב, יש משפחת "כחלוץ", ואומרים שהיא משפחת כוחלאני. אנשים עברו מכאן לשם, ויתכן שהם העבירו מנהגים. עֲדָן, וּבְחֵלְאָן, הם ערים בתימן, והמשפחות נקראו על-שם מוצאם, כידוע.

אבל לגופו של ענין הדבר אינו מוכרח. הרי יכול להיות שהמקור לשניהם הוא משותף מימי קדם, אבל זה לא ידוע.

למשל פיוט תרומה הבדילנו שהזכרנו, כמרבץ היה מצוי ונהוג בתאפיללת שבארץ מרוקו, היא הנקראת סגלמאסה לשעבר. וכן הובאה בהגדה של פסח להר"י אלאחדד, תלמיד הרא"ש. וכהנה וכהנה.

ולגבי משפחת עידאן, עדני. וכן משפחת הרבנים יונה בגרבא, שברור כי זקנים מה"ר זכריה יונה היה תימני. ונראה כי שם משפחתם היה ונה, או חמאמי דהיינו יונה בלשון ערבי, כמו שכתב מעכ"ת בפתח דבר לשם הגדולים לחכמי תימן, נדפס בספר נר יאיר דף קע"ז ד"ה בשם, יעו"ש עוד. זכור לי ששמעתי כי מהר"ז יונה לא הגיע שמה ישירות מתימן, אלא מקהילת התימנים בעיה"ק ירושלים. הוא היה אז בחור, ומחמת צבע עורו הכהה יחסית לבני המקום, לא מצא בת זוג. אך לבסוף נשא את בתו של מקובל מה"ר משה עידאן, שהכיר את גדולתו. היה סופר סת"ם, וכתב ספרי תורה רבים. נודע כאיש קדוש, ורבים באו אליו לקבל את ברכתו. לפחות חלק מן הדברים הללו, שמעתי מפי אבא מארי זלה"ה, ששמע מפי מה"ר ינון חורי זצ"ל, מחכמי גרבא, ומתושבי עירנו בני ברק. ומדברי ספר ברית כהונה חלק אבן העזר מערכת הדל"ת אות ג' ערך דיבוק, מובן שהיה גם סופר גטין בבית דין גרבא. ועיין עליו שם בהערות שבסוף הספר דף ב' אות ד'. וחיפשתי באוצר החכמה, וראיתי שנזכר

שערי יצחק – השיעור השבועי

צבאו של הקב"ה. כמו שכתוב בספר יואל ובי' כ"ה, חילי הגדול אשר שלחתי בכם. ובעיני יצחק שם הבאנו את פליאת הרש"ד מונק בספר פאת שדך על התימנים, מדוע אנחנו אומרים שצריך שיהיה אות חיי"ת בבטנו? הוא היה בטוח כי זה בדוי מן הלב. מניין ההמצאה הזו? כמרכן הבאנו מה שבשבחי איש מצליח דף כ"ט דחה את עניין צורת אות חיי"ת שבבטן החגב יעוש"ב. כל זה מחמת חוסר הספרים. לא ידעו. אבל עכשיו שיודעים, צריכים להודות על האמת.

אבל מה לעשות, לא ראית מה שכתוב בכמה ספרי חז"ל. בפרקי דרבינו הקדוש, מדרש שלושה וארבעה.

מובא במדרש הגדול פרשת בא [פרק י' פסוק י"ז] בזה"ל, רבי נחמיה אומר, ארבעה עשר דברים נאמרו בארבה, פיו סתום. שאלמלא פיו סתום, אין כל בריה יכולה לעמוד לפניו. רוקו, ממית ומיבש וכו'. כתוב חיי"ת על לבו, מפני שהוא חילו שלמקום, שנאמר חילי הגדול אשר שלחתי בכם. אפשר לראות בעיני יצחק שם עוד אריכות על כך, שלמנהגינו יש מקורות וסמוכות חזקים. מיוסד על אדני פז. ווע"ע שערי יצחק מוצש"ק האזינו ה'תשס"ט, ומוצש"ק בשלח ה'תש"ע, ושמיני ה'תשע"א, וויקהל ופקודי ה'תשע"ג, וארא ה'תשע"ו, ואתחנן ה'תשע"ז.

ישנם מנהגים רבים שנתבטלו בעדות אחרות, כי לא ידעו את מקורותיהם. אם הם היו יודעים אז את המקורות, או שומרים על המסורת בקפדנות כמותנו, הם לא היו מתבטלים.

בעניין טענתו שאין למדים הלכה מן המדרשות, הרי כבר מצינו בשם רבי' תם שדבר שהוא רק גילוי מלתא, שפיר דאמי ללמוד. וע"ע במובא בשדי חמד מערכת האל"ף אות צ"ה [דף 37], ובתלמודית ע' אגדה [דף קל"א], כי מי שאינו בקי במדרש רבה ובתלמוד ובשאר ספרי אגדה, אין לו להרוס דברי הקדמונים, כי עליהם יש לסמוך בדברים שאינם מכחישים את התלמוד שלנו. והרבה מנהגים בידינו על פיהם וכו'. ובפאת השדה שם אות ט"ל [דף 213]. קל וחומר בנדון דידן.

בספרים רבים, ויש שהוסיפו פרטים עליו ועל צאצאיו. ובכמה ספרים כתוב שהוא בא מתימן, משמע לא מירושלם. ואיני פנוי לעיין בכל אותם הספרים, וללקט דברים משם. איתמר.

כותב ההגהה שם – שהמעייין ימצא כי הוא הרמ"מ – מסיים בזה"ל, ומ"מ לענין הלכה אין לסמוך על זה כלל, שאין למדים הלכה מן המדרשות ומן ההגדות, וכ"ש ממדרשות מאוחרים שאין להם מקור בדברי חז"ל. ועוד שביציאת מצרים לא היו צריכים לזוהר שלא יחמיץ הבצק בדרך, כי פסח מצרים אינו נוהג חימוצו אלא יום אחד כדאיתא בפסחים (דף כ"ח ע"ב) וכו'.

יש לו טענות על כך, על ימין ועל שמאל, ואפשר לראות שם, וגם על כך הרחבתי כבר בס"ד בנפלאות מתורתך. אבל לפני שדנים עליהם צריכים לדעת כך. יהדות תימן שמרה על המסורת מדור לדור אף שבעדות אחרות ביטלו אותה, כי לא ידעו את המקור.

דוגמא למשל, מענין החגבים. בגרמא גם כן אכלו את החגבים כמותנו, וכשנתעוררו להם שאלות ביטלו את המנהג. הם התפלאו, מהיכן הגיעה פתאום "המצאה" כזו שצריך להיות חיי"ת על הבטן? הרי זה לא כתוב בשום מקום? חיפשו בגמרות ובכל הראשונים ובכל הפוסקים ולא מצאו. אבל מה לעשות שהדבר נמצא כתוב בספר מדרש הגדול, ועוד ספרים. יש מדרשים שלא הגיעו אליהם.

עתה בדורנו, לאחר שביטלו, קשה לתקן זאת. חבל שאותם שביטלו את המנהגים היקרים הללו לא ידעו את מקורותיהם. למה הם משנים מן המנהג? לכל היותר אפשר להחמיר על עצמם, אבל מדוע לשנות לכל הציבור?

בש"ע המקוצר [סימן ר"ח] כתבנו את הלכות החגבים. שם הבאנו כי בבטן של החגב כתובה האות חיי"ת, ונזכרו שם פירושים שונים על כך, שישנם האומרים כי החיי"ת היא סימן ששמו הוא חגב, כפי דעת רבי יוסי במסכת חולין, וכן יש שפוסקים להלכה, שצריך ששמו יהיה חגב. ובמדרש הגדול נוסף שהוא מטעם שהחגבים הם

בת היתה לו להמן, ושמה רצצתי.

בהקשר לכך רצוני לומר מילתא דבדיחותא. בתיקון פורים שחיבר ר"י הלוי כתוב כך, ואלה שמות הילודים לו. רצצתי פרשנדתא דלפון אספתא. פורתא אדליא ארידתא וכו'. יש לשאול, מדוע פותחים בתיבת רצצתי? הרי צריך לומר תחילה, פרשנדתא? הפיוט הולך לפי סימן שמו, יהודה בן שמואל הלוי, ואחרי כן לפי סדר אבג"ד. באות צא"ד הוא אומר, צווה מרדכי על עם לא אלמן. ובאות קו"ף, קידשתי לצוררי מזבח. ובסופו הוא אומר, ואלה שמות הילודים לו, ואחרי כן באות רי"ש הוא אומר, רצצתי פרשנדתא דלפון אספתא וכו'. למה כתוב כאן רצצתי?

התשובה פשוטה, הפייטן היה מוכרח. עתה הגיעה האות רי"ש, והוא לא יכל לכתוב מיד פרשנדתא, אפילו שזה נצרך, מאחר שכתב לפני כן, ואלה שמות הילודים לו, לכן פתח תחילה בתיבת רצצתי. לכאורה זהו התירוץ הפשוט, וכך מסתמא מבינים כולם.

אבל תקשיבו דבר נחמד שאמר אאמו"ר בשם אחד מרבתינו. וכך הוא אמר, "בת היתה לו להמן, ושמה רצצתי".

מעתה יפה מאד. רצצתי גם היא היתה בכלל אלה שנולדו להמן.

מצדי, כל הזמן חשבתי שזו מילתא דבדיחותא, מעין מה שאמרו חז"ל על אברהם אבינו ומסכת בבא בתרא דף ט"ז ע"ב, בת היתה לו לאברהם, ובכל שמה. היה נשמע לי מוזר. אבל האמת היא שהיה נראה על אאמו"ר שאמר זאת ברצינות, ולא כהלצה.

אמנם השבוע היתה לי הפתעה, וממנה ניקח דוגמא להעריך מאד מנהגי אבות ומסורתם. עדיף יותר לומר שאיננו מבינים, לא יודעים, צריך עיון. כמו בסוגייתנו דלעיל, לא ידעו מה הוא המקור של נדנוד, אבל אין לבטל את המנהג. בגרבא לא ידעו למה מנדנדנים, בחגב לא הבינו למה מחפשים בבטנו את האות ח"ת, ודחו זאת. אבל לא זו הדרך. מי שאינו יודע, אין זאת אלא מפני שחסרים לו ספרים.

למה אתם שאינכם יודעים מבטלים מסורת עתיקה של דורות על גבי דורות, ואומרים שהיא מוטעית? וכי אבותיכם אכלו איסור? וכי כל זקניכם ורבניכם לא ידעו מה שעשו? לכל היותר, תחמירו לעצמכם. אבל אל תבואו לבטל מנהגים, וקל וחומר שלא לזלזל בהם.

תשמעו מה שראיתי דבר נפלא, מדרש קדום ובלתי ידוע על מגילת אסתר, המובא בספר גנוזי מדרש [נדף 157]. מובא שם, המן הרכיב את מרדכי בשווקי שושן הבירה, אבל ברחוב שלו בעצמו הוא לא עבר. מזה הוא התבייש. לא רצה שאנשי ביתו יראוהו בקלונו. וז"ל המדרש, כיון דהוה מטי שוקא דהמן, הוה מְפָהת – מתבייש – ולא עבר ביה. חד זמן, אמרה מינוקיא, לא עברנן בהדין שוקא. דהיינו, התינוקות שהתלוו לתהלוכה, התחילו לצעוק, ישנו רחוב שעוד לא עברנו בו. הם לא הבינו את הענין לעמקו, רק ראו שעוד לא עברו ברחוב אחד. וצעקו, שחייבים לעבור שם. עבר בגויה על כרחיה. אז לא היתה ברירה להמן, והיה מוכרח לעבור גם באותו רחוב. שמעת ברתיא קול שגוש – בתו של המן, שמעה קול המולה, רעש גדול – אמרה דלמא ההוא יהודיא נפק מצטלב. חשבה, בטח עתה הולכים לתלות את מרדכי. כיון דחמתה דמרדכי הוא, טלקת גרמה וטרפת מוחה. ופירושו הוא, כאשר היא ראתה שמרדכי רוכב על הסוס, השליכה את עצמה מן הגג, ורצצה את מוחה. נפלה, והתפוצץ לה הראש. גולגולתה נתרוצצה.

פרטים ותיאור זה אינו כתוב אצלנו בגמרא, וגם לא בשום מדרש. ועל פי זה מאירים ומזהירים דברי אאמו"ר. פשוט קראו לה רצצתי, או משהו דומה, על שם ולזכר אותו הריצוץ. חושבני שדבר זה הוא ממש מאיר את העיניים.

לכן אני חוזר ואומר, אם ישנו מנהג שאיננו מבינים או יודעים את טעמו, עדיף להניחו בקושיא, ויום יבוא בעז"ה ונמצא את התשובה הנכונה.

שערי יצחק – השיעור השבועי

ברכה שנייה, שזכינו בס"ד להוצאת הקונטרס 'מקרא קודש', אותו זכה להוציא לאור, בני בכורי הרה"ג משה הי"ו. אם אתם זוכרים, קונטרס מקרא קודש הראשון, נתחבר על חג השבועות, ועתה הוא מוסיף והולך על דיני ספירת העומר. כלי מעט הכמות, ורב האיכות. מפורטים בתוכו כל הלכות ספירת העומר, ועוד מנהגים יקרים. כתיבת ההלכות בחוברת קצרה, היא דבר החשוב למאד, כי כך יכולים לראות ולהבין מיד את שרשי הדברים.

ובדרך אגב נזכיר דבר קטן שנזכר בחוברת זו, בנוסח שאנחנו אומרים בספירת העומר, הַאֲיִדָּאָנָא, שלא כמו שיש אחרים אומרים בטעות, הַאֲיִדָּנָא. אבל נתברר שבחלק מן התכאליל כתוב הַאֲיִדָּנָא בשוא, אך בניקוד האל"ף יש אצלם שינויים. ומלבד זאת, ידידנו הרב יהונתן שבח שליט"א מצא נוסחא באיזה מהתכאליל, הַאֲיִדָּנָא.

כיון שהזמן קצר, לא ניכנס לנושא זה לעומק, כי דרוש אולי כרבע שעה, או כחצי שעה, להקיף אותו כדבעי. נזכיר בקצרה כי מסקנתנו למעשה היא שאין לשנות ממה שמקובל גם בפי המדקדקים לומר הַאֲיִדָּנָא. ובכלל, כל ענין ההסתמכות על מיעוט מהתכאליל כת"י אינו נראה לי, כי לפעמים ישנם כל מיני שינויי נוסחאות. לעולם יש יוצאי דופן. אפילו בזמננו, כאשר מדברים בפשיטות על מנהג תימן בכלליות, תמיד תוכלו למצוא כאלו שנהגו אחרת. אם מדברים על מנהג, מתכוונים אל הרוב.

אותו הדבר לגבי התכאליל, ישנם תכאליל שיש להם גירסאות אחרות, אבל אנחנו הולכים בדרך המלך. המסורת המקובלת בידינו היא לומר הַאֲיִדָּנָא, ואין לשנות. לא צריך להתחשב במעט שינויים שנמצאו בתכאליל מסויימים, כי זה לא משמעותי אצלינו. גדולי חכמי תימן קבעו לומר הַאֲיִדָּנָא, וזה מה שצריכים לנהוג הלכה למעשה. לא צריך להתייחס למעט המשנים, לחפש אחר ארחות עקלקלות, להיתפס על אותם שיוצאי דופן

בשבח הקובץ התורני דברי חפץ – לחידושי תורה, להלכה ולמסורת (גיליון ט"ז, ניסן התשפ"א בשל"ב), שיצא לאור בס"ד בימים אלו.

ברוך ה', זכינו כעת לכמה דברים חדשים.

הראשון הוא קובץ דברי חפץ חלק ט"ז. ברוך הוא וברוך שמו, שהוא מלא וגדוש כקודמיו, בדברי תורה, בירורי הלכות ועניינים חשובים. הזמן קצר והמלאכה מרובה, אבל כל אחד יכול לראות בעצמו.

נדפסו כאן גם כן לראשונה הלכות כתובות מתוך ש"ע המקוצר. ואמנם, חלק גדול מתוך זה הובא לדפוס "בטעות". בהיות שבקובץ הקודם נדפסו הלכות שלום בית, נתכוונתי מצדי להוסיף רק את ענין מורדת וטוענת מאיס עלי שדיברנו על כך בשיעורים, אבל העורך לא הבין אותי אל נכון, וחשב משוסמה שהתכוונתי להדפיס את הכל... הרבה סעיפים שלא חשבתי שיודפסו, ראיתי ברגע האחרון שהם מיועדים להדפסה... לכן השארנו זאת כמות שהוא, ולא שינינו. הסכמתי להדפיס, מה יצא הדבר. אבל לא היה פנאי לבדוק ולהגיה סופית, כיון שזה היה ברגע האחרון, לכן נשארו שגיאות בודדות למשל בניקוד, כגון נְדוּנָא שצ"ל דל"ת דגושה, וכן רי"ש דגושה בתיבת כתובה דארכסא, אולי יש עוד דברים קטנים כאלה.

נדפסו כאן עוד המון מאמרים נכבדים, ואינני יכול להזכירם בשמותם, כי אם נזכיר רק חלק מהם, יישמע כאילו הם חשובים יותר מהאחרים. כל אחד יכול להתרשם בעצמו, כי הקובץ ממש מלא וגדוש.

יישר כחו של הרב שילה יצ"ו, שנותן לכסף מוצא, ומעודד את כל המטפלים והעורכים, שהוא בבחינת כלי מחזיק ברכה. "דברי חפץ", כשמו כן הוא. כשיש במה למשא ומתן, יכולים לעורר שאלות, תגובות ותשובות וכו' וכו', וכך הדברים מתלבנים ומאירים. כן ירבה וכן יפרוץ.

בשבח הקונטרס מקרא קודש – דיני ומנהגי ספירת העומר, מאת הרה"ג משה רצאבי שליט"א.

דרשת חול המועד פסח ה'תשפ"א ב'של"ב
שנמשכו לשיטה אחרת. תמיד צריך לקרב את הדעה הרווחת.

ועל זאת יש להוסיף פרט חשוב, כי איננו יודעים בבירור בדעת אותם שגרסו הַאִיִּדְאָנָא, האם הדל"ת בדגש חזק או בדגש קל. הרי אין מסורת זו רק מן הכתב. אולי גם הם קראו בדגש קל, כמו שאנחנו לפי גירסתנו. דוק והבן.

לכן יש להמשיך לנהוג במנהג המקובל, ולומר הַאִיִּדְאָנָא. ומלבד הפשט הפשוט שאמרנו בזמנו [שיעור מוצש"ק בהר התשע"ב, ומוצש"ק קדושים התשע"ד], כי פירוש המלה הַאִיִּדְאָנָא הוא האיי עידאנא, כלומר הזמן הזה, כמ"ש מהרי"ץ, הוספנו עוד שיש רמז בתיבת הַאִיִּדְאָנָא, שהם ימי דין, כלומר האיי דינא. ומה גם שתיבת הַאִיִּדְאָנָא היא בגימטריא חסד. וההבנה בזה היא שימי העומר מצד אחד הם ימי דין, אך בפנימיות הם ימי חסד.

חשוב מאד שמפיצים את הקונטרס מקרא קודש על ספירת העומר. גם הוא, כמו הקובץ דברי חפץ, מופצים בחנם לזיכוי הרבים.

וכמובן, חשוב להקפיד שהחלוקה תהיה לבתי מדרשות, וכן כל כיוצא בזה. כי כשאדם פרטי קורא זאת בביתו, בגמר הקריאה הוא שם את הקונטרס בארון. אבל כאשר הוא קורא בבית מדרש, הרי חברך חברא אית ליה, וכשזה רואה וזה רואה, זהו מקור חזק לחיזוק מנהגי אבותינו.

אפשר לראות עוד בקונטרס את ענין ספירת העומר בלשון ארמי, כי כפי שהרחבנו בזה מקודם, גם מתוך הספירה בלשון ארמי רואים כי אבותינו שמרו על המסורת דורות על גבי דורות. הרבה דברים שהספרדים נהגו בעבר היו כמותנו, וגם הם ספרו בלשון ארמי, אלא שהם שינו במשך הזמן. הספירה בלשון ארמי אינה מיוחדת לתימנים בדוקא. גם מה שאנחנו רגילים לומר ביום האחרון, 'שבעה שבועי שלמי' היה נהוג במחוזותיהם. אך בסופו של דבר הם שכחו את העניינים האלו.

יהי רצון שחפץ י"י בידו יצלח, וימשיך ביתר הספרים וכו', אכ"ר.

בשבת הוצאת דפי תלמוד בבלי ריש פרק האיש מקדש - מוגה ומנוקד עפ"י מסורת תימן, עם הגהות וביאורים מאת הרב נסים רצאבי הי"ו.

דבר שלישי, ברכה משולשת, בני הרב נסים הי"ו (כמעט בךזקונים) זכה להוציא לאור משהו חדש, תלמוד בבלי פרק האיש מקדש, מוגה ומנוקד עפ"י מסורת תימן, עם הערות וביאורים. ומי שמעוניין בזה שייגש אליו.

הוא השתדל ויגע לנקד כמה דפים כפי המסורת שלנו. לצערנו, הדור הזה התבלבל לגמרי בקריאה, ובפרט בשפה הארמית. לא יודעים לקרוא לשון חז"ל כראוי. הדפים שהוא ניקד והגיה, ממש מאירים את העיניים.

אך לא זו בלבד. לא רק שהוא עמל ויגע לזקק את הגירסא באופן שטחי, אלא בחלק ההערות וביאורים שהוא צירף, הוסיף והתעמק הרבה מאד להסביר את חילוקי הנוסחאות באריכות, בשיטות הראשונים והאחרונים, ממש בעיון עצום.

כאמור, הדפים שהודפסו הם על פרק האיש מקדש, מתחיל מהמשנה האיש מקדש בו ובשלוחו וכו'. גמרא וכו'. כל הסוגיות הראשונות בפרק האיש מקדש, הנלמדות בהיכלי הישיבות, ומוכרים בקרב בחורי הישיבות. אך אעפ"י שהסוגיות הן מוכרות מהבחנינה העיונית, המסורת לצערנו אבדה ונכרתה מפיהם.

אבל עתה זכינו לדוגמא של ניקוד הגמרא, להבין כי הנוסח אינו נוגע לגירסא בלבד, אלא גם להבנה. לפעמים, כאשר לא קוראים נכון, גם לא מבינים את המשמעות כראוי. מצוי אפילו אצל תלמידי חכמים, שמכיון שלא למדו את השפה הארמית כיאות, לא הבינו את התרגום על התורה, הם גם לא יודעים לפרש את המלים בצורה טובה, ולפרקים גם יכולים להיווצר מכך טעויות בהלכה.

לפעמים הפירוש אינו מדויק, ולפעמים גם לא נכון. אם יודעים את הגירסא הנכונה, וקוראים בצורה טובה, אזי מבינים את שורש המלה, וממילא מבינים גם את הפירוש הנכון, ואומרים

שערי יצחק – השיעור השבועי

קראתי לו בשם אבא מארי זצ"ל, כי הוא נולד אחרי אסיפתו לבית עולמו, ומפליא שניכר עליו הרבה תכונות דומות. הדקדוק בקריאה ובעומק ההבנה, זה אחד מדרכי אאמו"ר זצ"ל, חופר עד היסודות. יש לו כנראה ניצוץ ממנו.

כמרכן בני הרב שאול נר"ו, שקראתיו כך כי נולד אחרי פטירת חמי ר' שאול ב"ר נתן (והב) שרעבי זצ"ל, וניכר גם עליו תכונות דומות, כגון זריזות וכו'. מפליא לחזות בשרשי הנשמות. תנצב"ה.

נסיים שהמקום ברוך הוא יזכנו בקרוב לאכול מן הזבחים ומן הפסחים וכו' אכ"ר.

פשט שהוא לאמתה של תורה. פירוש המלים נושא את כל משמעות הסוגיא. ישנם כאלו שנמצאים רק "מלמעלה", ומתוך כך אינם מקשרים את ההבנה בדיוק אל המלים, עד כדי שיכולים להגיע למסקנות מוטעות.

וגם בפיסוק, כגון מאי לאו וכו', שאנו מפסיקים אחרי תיבת מאי. ובמקום אחר ביארתי זאת, והוכחתי שכך היא האמת. איתמר.]

לכן יישר כחו של בני הרב נסים שהדפיס את הדפים האלו, נברכו שיזכה לעשות עוד כהנה וכהנה, אמן כן יהי רצון.

בית מדרש

"פעולת צדיק"

ע"ש גאון עוזנו מהר"ץ זצוק"ל טל. 1-599-500-404

הציבור הקדוש מוזמן להשתתף בכנס לרגל

יומא דהילולא

ה-216

של מהר"ץ זצוק"ל

גאון רבני תימן ותפארתם

שיתקיים אי"ה ביום חמישי כ"ו ניסן התשפ"א בבית המדרש "פעולת צדיק", רח' המכללה 4 בני ברק

הערב יתקיים במעמד מרן הגאון

הרב יצחק רצאבי שליט"א

פוסק עדת תימן

ורבני בית ההוראה "פעולת צדיק"

המעמד יפתח בתפילת מנחה כ-20 דקות לפני השקיעה

ברוכים הבאים